BRYUSOV, BLOK VE MAYAKOVSKİ ŞİİRLERİNDE ŞEHİR TEMASI

THE THEME OF CITY IN THE POETRY OF BRYUSOV, BLOK AND MAYAKOVSKY

ГОРОДСКАЯ ТЕМА В СТИХОТВОРЕНИЯХ БРЮСОВА, БЛОКА И МАЯКОВСКОГО

ARŞ. GÖR. KEVSER TETİK

ÖZET

Şehir teması geçmişten günümüze edebiyatın hemen hemen her türünde işlenmiştir. Düzyazı yazarı şehri epikleşen bir dille anlatırken, bu dil şiirde yerini liriğe bırakır. Bu temayı işleyen şairlerin ortak özelliği ise şehre karşı hem korku hem de hayranlık duymalarıdır. Şehir, şairin hem yok etmek istediği hem de varlık bulduğu bir şeydir.

Rus edebiyatında şehir teması XIX. yüzyılda realizm akımıyla beraber düzyazı alanında Aleksandr Puşkin ve Fyodor Dostoyevski ile başlar; Nikolay Gogol ve Mihail Bulgakov ile devam eder. Şiirde ise Nikolay Nekrasov ile başlayan şehir teması, Gümüş Çağı şairleri Valeriy Bryusov, Alensandr Blok ve Vladimir Mayakovski ile kimliğini bulur.

Çalışmada ünlü Gümüş Çağı şairlerinin şiirlerinde şehri nasıl ele aldığı konusunda okuyucuyu bilgilendirmek amaçlanmaktadır. Ülkemizde Rus şiiri özellikle Gümüş Çağı Rus şiiri üzerine yapılan araştırmaların yetersiz olması sebebiyle bu çalışmanın az da olsa bu eksikliği gidermesini umuyorum. Tema, söz konusu şairlerin şehir temasının yoğun hissedildiği kıta ve dizelerinden alıntılar yapılarak gözler önüne serilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Valeriy Yakovleviç Bryusov, Aleksandr Aleksandroviç Blok, Vladimir Vladimiroviç Mayakovski, şehir teması, Rus şiir sanatı, Gümüş Çağ

ABSTRACT

From the past to present, the theme of city has been discussed in almost every genre of literature. While the author of prose describes the city in an epical language, this language gives its way to lyric expression in poetry. The common trait of poets, who treat this subject is that they feel both fear and admiration towards to city. The city is something that the poet wants to destroy on the one hand, and he springs to life on the other.

City theme in Russian literature begins with Alexander Pushkin and Fyodor Dostoyevsky together with Realism Movement in the 19th century and is continued by Nikolai Gogol and Mikhail Bulgakov. As for the poetry, starting with Nikolai Nekrasov, city theme creates identity with Valery Bryusov, Alexander Blok and Vladimir Mayakovsky.

The aim of the assesment is to give information about how the famous Silver Age poets approach the city in their poems. Especially I hope this research would be helpful due to the lack of researches performed in our country. The theme is revealed with quoting from the best intensed quatrains and verses of the city theme by the respective poets.

Key Words: Valery Yakovlevich Bryusov, Alexander Alexandrovich Blok, Vladimir Vladimirovich Mayakovsky, the theme of city, Russian poetry, Silver Age

РЕЗЮМЕ

Городская тема с минувших времён является одной из основных тем литературы. В прозе город описывается эпическим языком, а в поэзии лирическим. Общей особенностью поэтов, в творчестве которых особое место занимает городская тема, является некая боязнь и восхищение от городской жизни, там, где совместно обитают уничтожение и существование.

Городская тема в Русской литературе была выдвинута в XIX веке совместно с началом периода реализма и в прозаических произведениях связано с именем Александра Пушкина и Фёдора Достоевского, и продолжается Николаем Гоголем и Михаилом Булгаковым. В поэзии городская тема начинается с Николаем Некрасовым и обретает свою личность в стихотворениях поэтов т.н. “Серебрянного века” Валерия Брюсова, Александра Блока и Владимира Маяковского.

Цель этой статьи ознакомить читателей с темой города в поэзии известных поэтов “Серебренного века”. В связи с тем, что в нашей стране не уделено должное внимание произведениям русских поэтов указанного периода, надеюсь наша статья занесёт маленький вклад в деле заполнения этого недостатка. Приведённых в статье отрывках более конкретно показано глубокое ощущение городской темы.

Ключевые слова: Валерий Яковлевич Брюсов, Александр Александрович Блок, Владимир Владимирович Маяковский, городская тема, Русское поэтическое искусство, серебрянный век.

1.DÜNYA EDEBİYATINDA ŞEHİR TEMASININ DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

Şehir teması, büyük şehrin gelişmiş makineleşme düzeyi, sanayisi, fiziksel ve ruhsal özellikleri ve yaşamıyla edebiyat eserlerinin konusuna, imgelerine ve biçemine yansır. Bu tema XIX. yüzyılın ikinci çeyreğinde ortaya çıkar, sanayi kapitalizminin gelişimi ile birlikte büyük anlam kazanır ve realizm ile ilerler. Şehri eserlerinde işleyen yazar ve şairler arasında Dickens, Disraeli, Thackeray, Balzac, T. Goode, E. Elliott ve diğerleri göze çarpar. Rus edebiyatında ise “Doğalcı Okul” ile birlikte Dostoyevski’nin erken dönem sanatında, Nekrasov ve diğerlerinin eserlerinde şehir temasına yer verilir. Eserlerde; şatolar, evle bitişik toprak parçaları ve doğanın yerini araba, fabrika, demir yolu, kalabalık ve insan yığınları alır.

Şehir teması, denemelerde [Dickens’ın Londra Denemeleri, Balzac’ın “Fizyolojiler” (Fiziologiya)i, Nekrasov’un derlemesi “Peterburg Fizyolojisi” (Fiziologiya Peterburga), “Peterburg Köşeleri” (Peterburgskiye uglıy)], romanlarda, öykülerde ve lirik şiirde kendisine yer bulur, gerçekçi edebiyatın ana temalarından biri olur. Yazarlar şehrin olumsuz yönlerini açığa çıkararak sosyal ekonomik yaşamın eleştirisini yaparlar. Buna bağlı olarak şehirdeki yoksulluğu ve şatafatı gözler önüne serer ve dikkati başkentin köşelerine, ücra yerlerine, gecekondularına ve çatı katlarına çekerler; şehir peyzajı kirli gri ve somurtkan tonlardadır; şehrin tasviri zaman zaman grotesk karakter taşır.

Kapitalist şehrin bu eleştirel ve gerçekçi tasvir çizgisini natüralizm devam ettirir. Şehrin tasvirinde sanayi, işletmeler, borsa, pazarlar, fabrikalar ve mağazalar şiire egemen olan nesnelerdir. Eserlerin içeriğinde üretime, sanayiye duyulan ilgi gözlemlenir; insan ikinci plana konulur, kahramanların rolü azalır ve kahramanlar zaman zaman şehrin gölgesinde kalmış, kişiliksizleştirilmiş yığınlar olarak karşımıza çıkar (Emile Zola-***Germinal***).

Emperyalist dönemde ise küçük burjuva şairleri tarafından şehir temasının yorumlanışı, (kısmen empresyonist edebi akımlarda) küçük burjuvanın ayrışmasının ve çoğalmasının yansıdığı keskin bir ikilemle ayrılır. Sembolizm akımının başlıca temsilcilerinden biri olan Belçikalı şair Emile Verhaeren (1855-1916), ahtapot şehre karşı duyulan korku ve hayranlık arasındaki gidiş gelişi ifade eder. Bu dalgalanmayı şehir temasını coşkuyla ele alarak daha açık bir şekilde, insan aklının odak noktasıyla, iradesiyle ve gücüyle ifade eder. Büyük bir güçle şehrin sosyal karşıtlıklarını açığa çıkararak Verhaeren, kâh geleceğin proleter devriminin kâh Avrupa emperyalist sanatının oluşmasında rol alır. Şehir temasını işleyen yazar ve şairler (özellikle Jean Romain) ürkütücü şehrin korkusundan, şehre tapınma, şehir ve tiyatronun kalabalığıyla büyülenme noktasına gelirler. Kapitalist makineleşmeyi fetiş hâline getirme hevesi ve şehir korkusu Benhard Kellermanın ***Tünel*** (Der Tunnel) eserinde de görülür.

Şehir şiirin kurucusu ise, büyük kentleri, sanayi ve makine dünyasını ünlendiren, Amerikan kapitalizminin gelişim şartlarında yaşamış Walt Whitman [Ot Yaprakları (Leaves of Grass), 1855)'dır. Whitman, bu yeni içeriğin şiirsel ifadesi için yeni, dinamik bir biçem arar, bu sebeple kafiyeyi, kıtayı ve sabit ölçü birimini, kaldırır, şiiri düzyazıya yaklaştırır.

1.1.RUS EDEBİYATINDA ŞEHİR TEMASI

Rus edebiyatında Alenksandr Puşkin, şehir temasına teşvik eden kişi olarak görülebilir. Puşkin'in ***Yevgeniy Onegin*** ve ***Bakır Atlı*** (Mednıy Vsadnik) eserleri şehir temasına yönelimin ilk örnekleridir. Puşkin, ***Yevgeniy Onegin*** eserinde şehrin olumsuz yönlerini sergilerken ***Bakır Atlı*** (Mednıy Vsadnik) eserinde Peterburg'un şehrin şık görüntüsünü verir. Puşkin'in ardılı olan Fyodor Dostoyevski ve Nikolay Gogol ise Peterburg'u kirli ve Puşkin'deki gibi insanlara kötülüğü telkin eden, onları ahlâksızlığa sürükleyen bir yer olarak anlatır. Ancak bütün bu yazarlar eserlerinde şehri karşı konulmaz bir biçimde çekici kılar (Porter 1999: 476).

Puşkin'in eserlerinde şehre arka planda yer verilirken Dostoyevski (Suç ve Ceza), Gogol (Palto, Neva Caddesi), Bulgakov (Usta ve Margarita) ve Andrey Belıy (Peterburg) eserlerinde şehir, eser kahramanlarıyla özdeşleştirilir; şehir kahramanlar ve olaylar bir bütünlük içindedir, şehir eserin başkahramanlarından biridir.

Şehir temasının daha ayrıntılı ifadesi (biçim ve içerik olarak) empresyonist dönemde ortaya çıkar.

XX. yüzyıla egemen olan Dekadan ve Empresyonist edebiyatın imgeleri: tüketici şehir, şehrin gece sokakları, bulvarlar, kafeler, tiyatrolar, batakhaneler ve şehrin çekici yönleridir. Yazarlar, büyüyen sanayi kapitalizmini olumsuz biçimde karşılar ve büyük şehir imgesini aldatıcı bir serap olarak yansıtırlar. Gogol'un ***Neva Caddesi*** (Nevskiy Prospekt), Belıy'ın ***Peterburg***'u ve Blok'un piyes ve şiirleri bu yansımanın açıkça görüldüğü örneklerdendir.

Emperyalist dönemin Rus edebiyatında şehre, "evrenin geleceğin çarı"na ithaf edilen marşlar ve motifler ilk kez, hummalı bir biçimde sanayi şehri kültürünün oluştuğu 1900'lü

yıllarda Bryusov'un şiirlerinde ortaya çıkar. İçerisinde Severyanin, Şerşeneviç ve diğerlerinin bulunduğu egofütüristler de eserlerinde burjuva şehrini ele alırlar. Şehir teması Mayakovski'nin erken dönem sanatıyla beslenir. Ancak onun şehir temalı şiirlerinde şehri savunan dizeler yoktur; aksine dizelerinde kapitalist sistemin eleştirisi yer alır, burjuvanın tüketimi özendirme tavrı teşhir edilir, şehrin kanayan yarası gözler önüne serilir ve kapitalist, makineleşmiş şehrin içinde boğulan insanının ezikliği yansıtılır.

Büyük sosyalist Ekim Devrimi'nden sonraki ilk yıllar, sol sanatın aktif olduğu, Sovyet edebiyatına değerli katkılarının olduğu, şehir temasına eğilimin yaşandığı ve teknolojinin burjuva etkisinin sonucu olarak ortaya çıktığı yıllardır. Sosyalist kültür, şehir ve köy arasındaki zıtlıkları ortadan kaldırır ve ilk plana makinayı değil; tekniği elinde tutan insanı alır. Buna uygun olarak Sovyet edebiyatında makineleşmeye duyulan özentiye bağlı olarak şehir temasının özgül özellikleri ortaya çıkar.

Rus Edebiyatında şehir temasını birçok yazar ve şair ele almıştır ancak Rus şiirinde şehir teması denince Valeriy Bryusov, Aleksandr Blok ve Vladimir Mayakovski akla ilk gelen isimlerdendir.

2.1. VALERİY BRYUSOV'UN ŞİİRLERİNDE ŞEHİR TEMASI

Charles Baudelaire, ***Stèphane Mallarmè***, ***Arthur Rimbaud*** ve ***Paul Verlaine***'den öykünen ve 1894-1895 yıllarında sırasıyla ***Rus Sembolistler*** (Russkiye Simvolistıy) adını taşıyan üç küçük çalışmasını yayımlayarak akımın kurucusu olan ve Rus şiirine Fransız dizesinden birçok yenilik getiren Valeriy Yakovleviç Bryusov (1873-1924) şiirlerinde şehir, aşk, tutku ve devrim temalarını işler. Bunların içinde en çok ele aldığı konu şehir temasıdır.

Coxe'un ***Valery Briusov and the Construction of Urban Forms*** makalesinde Bryusov'un eserlerinde şehir temasına yaklaşımı şu cümlelerle anlatılır. Bryusov'a göre şiir sanatı muhafazakâr ve gelişen bir güçtür, şairler öncüllerinin dilini ve imgelemini alırlar bu yüzden şairlerin şehrin güzelliğini ifade edebilmeleri için zaman gerekir. Bryusov'a göre şehir romantikler için şiirsel bir öge değildir, bu yüzdendir ki o ve çağdaşları için şehir şiirinin öncüsü olan Nekrasov'dan sonra modern şehir daha bir şiirsel hâle gelmiştir.

Bryusov'un 1900 yılında yayımladığı ***Üçüncü Muhafız*** (Tertia Vigilia) derlemesi içinde yer alan ***Duvarlar İçinde*** (V stenah) şiiri, şairin ürbanist liriğinin Baudelaire ve Verhaeren'den güçlü bir biçimde etkilendiğini gösterir (Coxe 2004: 1).

Valeriy Yakovleviç Bryusov şehri, kültürünü, şehrin kalabalığını ve kendine çeken dinamikliğini ***Şevkle Senin Tadını Çıkarıyorum*** (Jadno toboy naslajdayus'), 1899; ***Alacakaranlık*** (Sumerki)], 1906) şiirlerinde tasvir eder. Şair, geleceğin şehrinin kılığını; çelikten ve camdan sarayları, gökdelenler topluluğunu resmeder.

Kapitalist şehir *"Ürkütücü, ağır ilerleyen, devasa"* [***Dışa Kapalılar*** (Zamknutıye,1901)] bir topluluk sembolüdür, *"aydınlığın ve karanlığın haşmetli değişiminde" Kalabalığa sesleniş",* (1904), *"Sokağa –fırtınaya" "Dörtnala giden tekerlek homurtusuyla"* [***Solgun at*** (Kon' bled, 1904)]. Her durumda şairin tabloları belirgin bir biçimde çağı yansıtır. Bryusov'un şehri, keskin sosyal karşıtlıkların şehridir. *"Parlayan Yetimhaneler", "Altın Saraylar", "Utanç ateşlerinin sevinç dolu levhaları", "Ateşli ahlak bozukluğunun kahkaha attığı kristal salonlar," "Sadaka isteyen eller", Demir ve ateş arasında bedduanın öfkesi", "Şehrin sefil çocukları ve geceleri*" bütün bunlar sarı şeytanı-şehri anlatır. Bryusov, şehir imgesini resmederek 1895 yılında ***Geceleyin*** (Noç'yu) şiirinde

şehrin durumunu gözler önüne serer. "*Moskova adeta dişi bir devekuşu gibi pinekler, kara toprak üzerinde kirli kanatlarını açmış."* der. 1906 yılında ***Alacakaranlık*** (Sumerki) şiirinde ise tümüyle bambaşka bir tablo karşımıza çıkar.

Kehribar taşından kadran daireleri
Sihirli bir dokunuşla yandı kalabalık üzerinde
Ve susamış kaldırım taşlarının üzerinde
Serin bir huzur dokundu (Bryusov 1961: 284).

Onun çağdaş şehre ilgisi ***Şehre ve Dünyaya*** (Urbi et orbi) eserinde şehir şiiri olarak ortaya çıkar, burada net bir biçimde, Bryusov insanın tutku ve eğlencelerinin talihsiz ve aşağılık yanlarını gözler önüne serer. ***Pesni*** (Şarkılar) bölümünde popüler şarkıları taklit eder, Baladlarında şiddet öyküleri vardır ve ***Tablolar*** (Kartını) eserinde ise şehri ahlâki çöküş yeri olarak tasvir eder (Bryusov 1961: 284).

Şehre ve Dünya'ya (Urbi et orbi), ***Çelenk*** (Stephanos) ve ***Tüm Melodiler*** (Vse napevı) (1909) eserlerinde Bryusov, dönemin Rusya'sının en büyük şehir şairi olarak karşımıza çıkar. Dinamik şehir peyzajları, şehir yaşamının resimleriyle dolu muazzam bir şehir imgesi oluşturur [***Gece*** (Noç)], [***Soluk At*** (Kon Bled)], [***Şehrin Sesi*** (Golos goroda)], [***Tablolar*** (Kartını) serisi]. Bryusov' un sunumunda şehir, modern endüstri tekniği ve kapitalist rejimle bağlantılıdır. Şair insanlığın geleceğini gözden geçirmeye, modern tekniklerin ve şehir kültürünün gelişimini görmeye çalışır. Dev dünya şehri, *dünya şehirleri* imgesi Bryusov'un sadece liriğinde karşımıza çıkmaz, daha çok bu imge onun düzyazı ve dramatik eserlerinde ***Dünyanın Yedi Baştan Çıkarıcı Günahı*** (Sem zemnıh soblaznov) adlı romanında ve ***Dünya*** (Zemlya) adlı dramasında karşımıza çıkar. Çağdaş rejim çatışmalarının son raddeye vardığı bu şehir aynı zamanda şairi hem korkutur hem de kendine çeker. Bryusov *"sokağa-fırtınaya*" marşlar yazar. Bütün şehri yerle bir eden apokaliptik felaketi şehir halkının dağılıp şehrin ıssızlaştığını ve insanların şehirden-hapishaneden kurtulduğunu hayal eder. Bazen nadide bir nükteyle kapitalist şehir medeniyetinin vurdumduymazlığını, mekanikliğini ve bayağılığını hissettirir ve özgün, coşkulu kıtalarını oluşturur.

Acımasız görüntüsüyle, kâbus gibi bir rüya,
Ürkütücü, ağır ilerleyen, devasa
Yer küresini kapatan camdan bir kafatasıyla
Gelecekteki şehir evim gözümde canlanır.
[***Dışa Kapalılar*** (Zamknutıye)] (Gorki 1941: 48).

Modern şehir hapishanesini yıkmaya çalışan sonsuz doğanın dünyasındaki bu kâbus görüntüden kurtulmaya çalışan Bryusov aynı zamanda zayıf antihümanist gösterilerden nefret eden biridir ve onları lanetleyen kapitalist şehir medeniyeti şiirlerinde en çok yer verdiği temalardan biridir. Bu medeniyetin yarattığı, alışılmadık bir gürültüyle, yoğun bir yaşam tarzıyla yaşayan büyük şehir, Bryusov'la birlikte şiirsel olarak yükselir; örneğin Bryusov şehir şiirlerinden biri olan ***Şehre*** (Gorodu) başlıklı şiirine alt başlık olarak ***Ditiramp*** (lirik şiir) ismini verir. Şehir, şair için kapitalist toplumun kaçınılmaz yıkımının önünde duran oldukça gelişmiş şartlarda oluşan bir bilinç, yeni estetik imkânların timsali, yorulmak nedir bilmeyen bir büyücü ve paslanmaz bir mıknatıstır.

Bryusov'un şehir liriğinde burjuva yaşamının tablosunun sosyal rengi net bir biçimde karşımıza çıkar. Devasa şehrin şairi, şehrin gücüyle kendine çeken dış görüntüsünün arkasından gizli ölümcül yaralar, yoksulların korkuları ve sömürüler ortaya çıkarır. Bryusov'un şiirlerinde; fabrika çamaşırcılarının, şarkı folklorunun imitasyonlarında, acımasız romansın duyarlı ruhunda gezen genç kızların dilinden yazılan şehir sokağının sesi çınlar [***Şehre ve Dünyaya*** (Urbi et orbi) eserinde ***Şarkılar*** (Pesni) serisi]. Zaman zaman şair, seyrine daldığı şehrin kenarında köşesinde gerçekleşen fuhuş, kumar gibi olumsuz konuları da ele alır**.**

Bryusov sanatındaki sosyal motifler 1905 yılının devrim çağırısına yaklaştığı ölçüde güçlenir ve derinleşir. Bryusov, büyük bir açıklıkla dönemin emperyalizminin şehir medeniyetinin sosyal zıtlıklarını ***Şehre*** (Gorodu), ***Gece*** (Noç) şiirlerinde ve herkesçe bilinen sembolist şiirin nadide eserlerinden biri olan, halk şarkıları repertuvarına giren ***Taşçı*** (Kamen'şik) şiirinde gözler önüne serer (Gorki 1941: 48).

-Ey taşçı, taşçı, beyaz önlüklü taşçı,

Ne yapıyorsun? Kime?

-İş yapıyoruz. Bırak safsatayı,

Kurduğumuz hapishane.

-Ey taşçı, taşçı, sadık küreğiyle,

Orada kim hıçkıracak?

-Sen değil, zengin kardeşin elbette.

Gerekmiyor çalmak.

... (Miziev 2004: 76).

Şair artık sadece seçilmişlerin küçük topluluğuna değil Rus okurların geniş kitlelerine seslenir. ***Şehre ve Dünyaya*** (Urbi et orbi) eserinin başlığı da bu anlamı taşır. Bryusov'un otobiografisinde yazdığı: "*Ben, sadece küçük bir grup olan hemfikirlerimin şehrine değil aynı zamanda Rus okurların dünyasına seslendiğimi söylemeye çalışıyordum*" sözleri bunun bir kanıtıdır (Gorki 1941: 48).

Şehre ve Dünyaya (Urbi et orbi) eserindeki şiirler, Bryusov'un Ekim Devrimi öncesi liriğinin en üst noktasıdır. Bu şiirlerinde Rus şiir sanatının gelişmesi için neredeyse en önemli çizgiler, Mayakovski'nin şehir liriğinin habercisi olan yeni çizgiler belirmeye başlar. Bryusov'un ürbanist şiirleri, dünya kapitalist şehrine karşı hem övgü hem de bir lanetlemedir. P. Antokolski, şairin şehir şiirleri hakkında: *"Bu yeni kıtalar ve metaforlar, "Bryusov'un okuyucularını hakikaten hayrete düşürüyordu, Bryusov işte tüm bunların sayesinde kuşağın düşüncelerinin hükümdarı olabiliyordu.*" diye yazar (Sokolov 2000: 352).

Bryusov'un ***Şehre ve Dünya'ya*** (Urbi et orbi) adlı çalışmasının bütün şiirlerinde bütün çağı, şehri, burjuva kapitalist kültürünü nasıl tanıttığını görürüz. Şair, şehri ve köyü asfaltlardan, taşlardan, toprak ananın bağrında ormanların ve ekili arazilerin dünyasına kaçış olarak görür. Şair bir yandan şehre methiyeler yazarken bir yandan da şehri bütün dünyayı içine alan bir hapishane, bir tutsaklık olarak algılar, kendini dar bir zincir içinde taşların kölesi kültürlü bir şehirli gibi hisseder. Modern şehirlerin yıkılışını, dünyanın başkentinin bugünkü yıkıntıları arasında dolaşan vahşi hayvanların yok oluşunu, vahşi iradenin coşkusundan kurtuluşunu hayal eder.

Sembolistlerin şiir sanatına katkılarına, 1920'li yılların edebi yaratıcılığına bakarak değerlendiren akmeist okulun kurucularından Rus şair ve deneme yazarı Osip Mandelştam, Bryusov'un çağdaş şiircilikteki önemini şu sözlerle vurgular:

"*Bryusov, şiire dünya şehrinin şarkıcısı misali adım atan şairi değil, aynı zamanda tüm Rus Sembolistler arasındaki en tutarlı ve en yeteneklisidir*". "*Bryusov'u farklı kılan konuya olan cesur yaklaşımı, konu üzerindeki tam hâkimiyeti, konunun verebileceği ve vermeye mecbur olduğu her şeyi verebilmesidir. Bryusov, Rus şairlerine konuyu olduğu gibi sevmelerini öğretmiştir.*" (Bryusov 1973: 259).

Mandelştam, Bryusov'un Sembolizmdeki özel ve yaratıcı rolünü vurgularken, Bryusov hakkında her zaman sevgi ve saygıyla bahseder, bazen de kendine Büyük Üstadı "eleştirme" fırsatını tanımaktadır. Örneğin, 1916 yılında Bryusov'un ***Sevgi Kardeşlerinin Şehri*** (Gorod sester lyubvi) ve ***Gün Batımının Tarlasında*** (Na zakatnom pole) başlıklı iki şiirinin yer aldığı ***İlham Perileri Almanağı*** (Almanah muzı)'na yazmış olduğu eleştiri yazısında Mandelştam, Bryusov'un diğerlerine göre daha arka planda kalan şiirlerinde bile enerjik olma özelliğine sahip olduğunu vurgularken, şiirden *"Akağaçlar görkemli bayraklar şeklinde /Gelecek habercisi büyücünün önünde /Başlarını eğmek için ediyorlar acele"* mısralarını örnek göstererek, Bryusov tarafından yaratılmakta olan "belirli bir çağla birlikte geride kalan oldukça nafile bir edebi duygu durumunu" ifade eder (Bryusov 1973: 259).

Şehir şiirinde Nekrasov'un devamı olan Bryusov, Andrey Belıy'ı, Aleksandr Blok'u, Mayakovski'yi ve onların yolundan giden diğer şairleri etkilemiştir.

2.2. ALEKSANDR BLOK'UN ŞİİRLERİNDE ŞEHİR TEMASI

Rus sembolist şair Aleksandr Aleksandroviç Blok (1880-1921) iki dünyanın sınırında; Ekim Devrimi'nin oluşumu ve devrim sırasında yaşar ve sanat yaratıcılığını gerçekleştirir. Blok bütün XIX. yüzyıl şiirsel arayışlarını sanatında tamamlayan Ekim Devrimi öncesi Rusya'sının son büyük şairidir. Bunun yanı sıra Rus Sovyet şiir tarihinin baş sayfası onun ismiyle açılır.

Blok, Gümüş çağının en büyük lirik şairidir. Rus edebiyatının Karamzin ve Puşkin ile başlayan gelişme dönemini Blok'un sanatı tamamlar (Dmitrenko 2010: 171).

Edebiyat tarihçilerinin Rus millî şairi olarak adlandırdıkları Blok, Sembolistlerin sonuncusudur. Sologub ve Bryusov'un şiirlerinden etkilenen Blok'un modern Rus şiirine, özellikle teknik bakımdan etkisi çok büyüktür. Geleneksel vurgulu heceli şiir tipinin yanı sıra, hecelerin toplam sayısına bakılmadan, her satırda belirli sayıda vurguya sahip olan şiir tipi, Blok sayesinde Rus şiirine yerleşir.

Prof. Dr. Tüten Özkaya'nın ***Rus Edebiyatında Sembolizm*** başlıklı makalesinde belirttiği gibi Blok'un şiirlerine Tanrı, Aşk ve Rusya olmak üzere başlıca üç konu hâkim olmuştur. Şirin aşk teması Tanrı ile ilişkilidir. Rusya'nın sembolleri-önce bir nişanlı, sonra bir eş ya da annedir. Blok'un şiirlerinde şeytan, şehir ve çingene konuları da önemli bir yer tutar. Bundan başka hayat, ölüm, vatan, Rusya temaları da Blok şiirinde önemli bir yere sahiptir. (Özkaya 1990: 419,420).

Aleksandr Blok'un şehir şiirleri: Restoranda (V restorane), ***Kent Uyuyor Karanlığı Sarınmış*** (Gorod spit, okutan mgloyu) şehir hayatını yansıtmada bir ayna işlevi üstlenir.

Hiçbir zaman unutmam (o akşam mıydı,
Değil miydi yoksa): gündoğumu yangınlarda
Közlenmişti ve kenarlara yığılmıştı gökyüzü
Ve fenerler yanıyordu sarı şafakta.
... (Blok 1998: 50)

Kent uyuyor, karanlığı sarınmış, hafif kırpışmasında
fenerlerin…
Orada ötesinde Neva'nın uzak yansılarını
Tanyerinin.
Bu uzak betimlerde, uzak yansımalarda alevlerin
Belirsizlendi uyanışı benim kederli günlerimin… (Blok 1998: 50).

Tarihin farklı çağlarında Peterburg'u ana hatlarıyla detaylara girmeden anlatan dört büyük yazar vardır. Puşkin, Gogol, Dostoyevski ve Blok'dan oluşan bu yazarların temaları organik, kapsamlı ve nettir. Aleksandr Blok, çoğu şiir ve düzyazı eserinde Peterburg temasına değinir.

Peterbug'da doğan, bütün hayatını geçiren ve ölen şairin bütün edebi çalışmaları Peterburg'da geçer. Blok, bütün Rus şairlerinden daha Peterburg'ludur. Bu yüzden Aleksandr Blok'un sanatında Peterburg teması ve imgesi özel bir öneme sahiptir. Şehir, şairin sanatsal yaratıcılığının güçlü ve derin yönüdür. Onun bütün sanatı Peterburg ruhu ile aşılanmış, onun atmosferiyle dolmuştur. Şair, şiirlerinde Peterburg peyzajının görünen detaylarını çok nadir sergilemesine rağmen onun şiirinin bütün peyzajı bizim zihnimizde canlanır. Blok, bu peyzajın sunumunda çelişkilere müsaade etmez; şehrin tasvirinde Peterburg, sisi, beyaz geceleri, genişçe akan Neva'yı örten solgun şafak ve taze deniz rüzgârı ile bir bütünlük içindedir. Bu özellikler aslında Blok'un sanat yolculuğuna başladığından beri vardır. 90'lı yılların edebiyat eleştirmenleri Blok'u oy birliğiyle "şehir şairi" olarak; sadece şehrin değil "Peterburg'un" daha doğrusu "Neva Caddesi'nin" dâhi şairi olarak nitelerler.

Peterburg, Blok için sosyal yaşamın sivri çelişkileriyle dolu korkunç bir dünyadır, kılığının gerçek tarihi çizgileriyle kapitalist bir şehirdir. Zengin, kötü, mutlu, fakir herkesin şehridir. Bunun yanı sıra mahzen karanlığından çıkıp eski dünyanın hücumuna uğrayan şehir insanlarının isyancı devrim enerjisiyle dolu bir şehirdir. Blok'un olgun dönem yaratıcılığındaki şehir şiirleri insani duygularla yaratıcılığındaki güçlü ifadeleri etkileyen büyük devrim sarsıntısına yaklaşan endişeli hislerle doludur (Mints 2004: 111-113).

Şairin XX. yüzyıl başlangıcındaki şehir şiirleri gerçeğin gerçekçi tasvirlerinden uzaktır. Şehir onun önünde fantastik, eshatolik (sıklıkla apokalipsisten aktarılan) imgelerle canlandırılan fantastik ve aldatıcı bir görüntüye sahiptir.

Blok'un şehir şiirleri gündelik hayatın mistisizmi ile doludur. Bu tema büyük ölçüde 1904-1907 yıllarında özellikle şehir şiirinde ele alınmıştır. Lirik şiiri ***Beklenmedik Sevinç*** (Neçayannaya radost)'in önsözünde şehir onun yüreğini huzursuz eder *"orada büyülü girdapta ve ışıkta hayatın korkunç ve hoş görüntüleri."* Blok, tamamıyla gerçeği tasvir etmeye yönelir ancak onu büyülü aydınlıkta görür, şehirde her şey fantastik ve gizemli çizgilerle belirlenmiştir. Şair, günlük hayatın içindeki mistisizm konusunu geliştirme yöntemleri bakımından özellikle Dostoyevski'ye yakındır.

Blok'un 1904-1907 yıllarında yazdığı şehir şiirlerinde bütün ve bölgesel Peterburg imgesi ortaya çıkar. Bu dâhi şehir, titremeyle dolu, restoranının mabet gibi, mabedin restoran gibi açık olduğu korkunç ve büyülü dünyanın zıtlıklarıyla doludur. Gri, saydam görünüşünün arkasında romantik bir kılıkta anlaşılması güç bir şehirdir. İçinde gizemler yaratılır ve Blok şiirinin yeni kadın kahramanı ***Kardan Kız*** (Snejnaya Deva), başka zamanların ve başka uzak ülkelerin gecelerinin kızıdır ve bu kızın güzel büyüleyici şehir olduğu kabul edilir:

Ve benim gri demir şehrimi

Rüzgâr, yağmur, dalgır ve karanlık içinde

Anlaşılması güç bir inançla

O, yaşayan bir varlık olarak kabul etti (Moçulskiy 1997: 22).

Bu kıta Blok'a göre Peterburg'un zirvesidir. Daha derin anlamda şairin bilincinin altında güçlü hâkimiyetini gizlediği "anlaşılamayan şehrin" imgesidir.

Onun şehir şiirlerinde bu tema büyük bir kuvvetle yankılanır. Güçlü hüznü ve ihtiyaç sahibi basit insan-kapitalist düzenin kurbanı çaresiz emekçi bu şehir sahnelerine girer. Blok'un şehir şiirleri, sosyal eşitsizliğin parlak tablosunu, büyük şehirdeki insan varlığının ayrık çelişkilerini resmeder:

Meyhanelerde, ara sokaklarda, kıvrımlarda

Gerçeğin elektrikli rüyasında

Aradım ebedi güzelliği

Ve ölümsüz aşığı, konuşmalarda (Moçulskiy 1997: 22).

Blok'un bütün şiirlerinde bu parlayan, tok dünyada ezilen, aşağılanan insan imgelerinin bütün galerisi sergilenir: *intihar eden, çocuklarını terk eden anne* [***Gazeteden*** (İz gazeta)] *gezgin buruşuk kasketlerinin altından kalaylı bakışlar fırlatan gezenti kadınlar, genç kızlar, kısa süreli işlerden eğilmiş yüzler, serseri laternacıyı pataklayan düşkün kadın…* Bütün bunlar Blok şiirlerinde görülen insan imgeleridir.

1906 yılında yayımladığı küçük burjuva şiirlerinde [***Soğuk Gün*** (Holodnıy Den'), ***Ekim'de*** (V oktyabre), ***Avluya Açılan Pencereler*** (Okna vo dvor), ***Geziyorum, Tozuyorum Ürkekçe*** (Hoju, broju ponuroy…), ***Çatı Katında*** (Na çerdake)] şair, şehrin günlük hayatını ve tasvir edilen sosyal temayı sivriltir ancak bunu gerçekçi bir netlik içinde yapar.

Açıldı pencere. Nasıl da asık suratlı

Başkent, Ekim'de!

Tıkanmış boz at,

Dolanıyor avluda… (Blok 1957: 41).

Blok dizelerinde geçen Peterburg sert ve hüzünlü peyzajıyla, onun şehir şiirlerinin ayrılmaz parçasıdır. Bu şiirlerde Eski Rusya, Moskova vilayeti, Şahmatovo ve şehir

Rusya'sı Peterburg olmak üzere iki kutup vardır. Blok'un lise yıllarına ait olan ***Ceza*** (Vozmezdiye) şiirinin taslağında şair, yeni Peterburg'un doğuşunu canlandırır. Blok, daha önce Dostoyevski tarafından öngörülen *"Yeni bir Peterburg doğuyor"* dizesini yazar. Böylece Dostoyevski'nin kehaneti Blok'un Peterburg şiirlerinde gerçekleşir (Moçulskiy 1997: 22).

Blok sadece şehir temaları; fabrikalar, restoranlar, meyhaneler, sokaklar, elektrikli lambalar, bodrumlarda yaşayan fakir fukara ve genelevlerine yer vermez; ayrıca onun şiirlerinde gizemli meçhul kadının hafif ayak sesleri duyulur. Bryusov gibi Blok da gece şehir sokağında yabancı bir kadınla karşılaşmasını şiirlerinde betimler.

O geçti ve sarhoş etti
Ruhların eziyet veren loşluğunu
Ve ani bir bakışla gölgeledi
İmkânsız rüyaların ihtimalini

Sokağın demir gürültüsünün arasından
Ve mavi ateşten sarhoş
Aniden açgözlü bir kahkaha duydum
Ve yılanlar sardı vücudumu
...
Ve inatçı savaşın dehşetiyle
Yeminler, dualar ve tehditler arasında
Dolandım ben onun ıslak, siyah
Dolaşmış saçlarına (Moçulskiy 1997: 70).

Elbette Bryusov'un şeytani-erotik şiiri meçhul kadının alçak sesle söylediği müziğiyle sanatsal olarak kıyaslanamaz. Ancak bütün bunlar Blok'un felakete sürükleyici bayağılığını olağanüstü güzelliğin görünüşüyle birlikte imgeler aracılığıyla canlandırmasına yardım eder (*"Ve koyu mavi, dipsiz gözler, çiçek açıyorlar uzak sahilde."*).

Rus şiirinde Blok'un tek öncüsü Bryusov'dur. Onun şehir şiirlerinin esin kaynağı Verhaeren'dir. Şehri insanın korkunç kaderi, dünyanın sonunun bir önsezisi gibi görmesini sağlar. Blok'un şiirlerinde şehir canlı bir ruh, aç, acımasız, utanmaz, pis kokulu bir yerdir. Yağlı bir örümcek gibi [***Zamansızlık*** (Bezvremen'ye)] insan hayatını ağıyla kaplar. Şair, bayağılığı yakalar ve büyük insan trajedisinin işaretleri olan şehir yaşamının bayağılıklarını gözler önüne serer. Değindiği her detay; gaz lambası, eğri büğrü ara sokaklar, fabrika bacası ve meyhane kendi içine açılan sonsuzluk içindeki dipsiz çukurları gibi birden derinleşir. Kasıtlı kaba bir realizm karşı konulmaz fantastikle yakınlaşır. Blok'un şehri Dostoyevski'nin Peterburg'u gibi her an sisle kaplanır, gerçek değildir ve ölüme mahkûm insanın son saatinin imgesidir. Meydanı, sokakları, batakhaneleri ve fabrikaları betimlerken şair ruhun ölümü hakkında hikâyeler yazar.

Blok'un şiirlerinde onun kişisinin korkunç özellikleri görülür. Boş bir ara sokakta güneş fabrika bacasının arkasına saklanır, uzaktan yalnız fener göz kırpıştırır, devrilmiş fıçılar, ıslak çit, fabrika kurumu şiirlerinde var olan imgelerdir (Hile (Obman) şiiri). Avlu kuyusu: unutulmuş sarı mumların yandığı bir pencerede; aç kedi sokulur çatının oluğuna

[***Avluya Açılan Pencereler*** (Okna vo dvor)]. İşte emeğin bedduasını şu dizelerle ifade eder:

Bütün avlu kapılarını geçtik,

Ve gördük her pencerede,

İş yüklemenin zorluğunu

Her beli bükük sırta

Soğuk Gün (Holodnıy den') (Moçulskiy 1997: 104).

Blok'un diğer bir şiirinde bodrumların, sislerin içinden kazmaları ve kürekleri sürükleyerek işçiler çıkar; gri bir kalabalık şehre girer, deniz gibi dört yana köprü taşlarının üzerine yayılır **[*"Mahzenlerin sislerinden yükselerek***" ("Podnimalis' iz t'mı pogrebov")]. İşte ahlâk bozukluğunun laneti şu dizelerde yankılanır:

Odada uyandı çocuk ve zampara,

Yavaşça kendine geldi karbonmonoksit karanlığının ortasında

Kadın fırlatıyor pencereden kaldırım taşlarını:

Çocuklar, kadınlar, kapıcılar bir şey fark ediyor

Bilinmeyen bir resim çizerek el sallıyor

Son Gün (Poslednıy den) (Moçulskiy 1997: 105).

Blok'un bir diğer şiirinde şehrin geceleri şehvetle zehirlenmiştir ve herkes ölümün işareti olarak işaretlenmiştir:

Solgun mavi ay yüzüyordu

Kavisli bir parmak gibi

Her kime gittiysem görünüyordu

Ağızları kırmızı, haçlı gibi

Kadınların bakışları donuk ve boştu

Ve de bakışları korkunçtu

Biliyordum. Kasılan ağızları

Utanca açılan bir yoldu. (Moçulskiy 1997: 105)

Şehir şiirleri şairin sevdiği şiirlerdir. Şehir onun kaderi, ölümü, nefreti ve aşkıdır. Şiirlerinde haykırışlar görülür. ***Hile*** (Obman) şiiri ani bir haykırışla sonlanır. *Ne korkunç! Ne evsiz!*

Şarkıda (V pesenke):

Bahar, bahar! Bu ne boş bir hava!

Ne yoksul bir akşam!

Efsane (Legenda) şiiri bir hitapla başlar:

Tanrı duyuyor musun? Tanrı bağışlıyor musun?

Bahar yüksekte mavi gökyüzünde yüzüyordu… (Moçulskiy 1997: 105).

Blok'un diğer şehir şiirlerini 1904-1908 yıllarında yazdığı kırk beş şiirden oluşan ***Şehir*** (Gorod) adlı derlemesinde bulmak mümkündür.

2.3.VLADİMİR MAYAKOVSKİ'NİN ŞİİRLERİNDE ŞEHİR TEMASI

Rus kübofütürist şair Vladimir Vladimiroviç Mayakovski'nin (1893-1930) şiirlerinin temel konuları şehir, burjuvazinin reddi, aşk ve yalnızlık imgeleridir. Şairin erken dönem şiirlerinde ise şehir teması önemli bir yere sahiptir. Külrengi ev yığınları, tabelaların demirden harfleri, alaca bulaca, karmakarışık bir kalabalık, hızla geçip giden otomobiller, telefon tellerinin ilmekli kapanına kapılmış kuğu boyunlarıyla çan kuleleri, gazla yakılan sokak fenerleri, yağmur olukları, tüm bunlar, onun yapıtlarında alacalı bulacalı bir biçimde birbiriyle kaynaşmıştır. Moskova'dır bu. Sadece Moskova değil; korkutucu, yalnız ve boğucu çağdaş kapitalist şehirdir.

Şair, şehri sever ve onun bilimsel ve teknik başarısını kabul eder ancak korkunç imgeleri canlandırırken şehir, zaman zaman şairi korkutur. Bunun sonucunda ***Şehrin Dev Cehennemi*** (Adişe goroda) başlıklı şiirinin ismi bile okuyucuyu korkutmaya yeter.

Pencereler kırdı şehrin dev cehennemini

Bir damla emerek cehennemi Kızıl

şeytanlar, arabalar kalktı Kulağımın

dibinde öttürerek düdüklerini

Rus fütürist şairlerin çoğu resimden şiire geçmişlerdir. Mayakovski resim eğitimi alır. 1908 yılında Stroganovskiy Sanat-Endrüstri Lisesine girer. 1910 yılında ise farklı resim akımlarının temsilcileriyle tanıştığı Resim, Heykel ve Mimari Okulu'na girer. Mayakovski'nin ***Toplumun Beğenisine Şamar*** (Poşeçine obşestvennomu vkusu), ***Hâkimler Kapanı*** (Sadok sudey), ***Cılız Ay*** (Dohlaya Luna) ve diğer fütürist dergilerde yayımlanan ilk şiirlerinde ürbanist peyzajlara özgü şiirsel imgelerinde sanatsal kübizmin etkisi fark edilir.

Hokkabaz

Ray

Çekiyor tramvayın ağzından,

Kulenin kadranlarından gizlenerek

Sokaktan Sokağa (İz ulitsı v ulitsu)

Veya:

Levhalar ağzını açmış, korkuyu

Tükürüyordu

Kâh oraya

Kâh buraya

Otomobilde (V avto)

Gece (Noç') şiirinde ise şair, bize şehrin gece tablosunu parlak, renkli, reklam ışıltılarıyla bayram havasında resmeder. Mayakovski, ilginç metaforlar, sıra dışı kıyaslamalar, parlak renkler; koyu kırmızı, beyaz, yeşil, siyah ve sarı renklerini kullanarak şehrin gecesini bir ressam gibi tasvir eder. Şiirde şehrin gece peyzajını renk sıfatlarıyla ve metaforlarla tasvir eder: şair dünyaya bir ressamın gözleriyle bakar. İlk şiirleri tam bir renk başkaldırısıdır.

Kırmızı ve beyaz mıncıklanıp atıldı

Avuç avuç düka altını saçıldı yeşilliklere

Ve kara avuçlarına silikleşen pencerelerin

Pırıl pırıl yanan sarı kartlar dağıtıldı (Şkolovski 1994: 43).

Şiirde, bastıran akşamın tablosu, günün ilerleyişi ve günbatımı renklerinin soluşu, parklarda güz yapraklarının donuk parıltısı, evlerin ışık yanan pencereleri böyle tasvir edilir. (Şkolovski 1994: 43)

"Şumiki, şumıy, şumışçi" şiirindeki gibi Mayakovski'nin şehri hışırtılı ve yüksek tınılıdır; ***"Peki Siz Yapabilir miydiniz?"*** (A vıy mogli bıy?) şiirindeki gibi gizemli ve romantiktir.

...

Pullarında konserve balığının

Okudum çağrısını yeni derya dudakların

Ya siz

gece müziği

çalabilir miydiniz

flütüyle yağmur borularının? (Çeker 2010: 117).

Bunlar zamanın resminin kübizm akımının başlıca, görsel temsilcileri, sübjektif ve sivri imgeleridir. Geometrik soyut sanatın öncülerinden ve avangard süprematist hareketinin yaratıcısı olan ressam ve sanat teorisyeni Kazimir Maleviç, Mayakovski'nin ***Sokaktan Sokağa*** (İz ulitsı v ulitsu) şiirini kübist şiirin bir denemesi olarak adlandırır. Ancak çok geçmeden Mayakovski, şiirin kübist biçemdeki imgelerini oluşturmayı reddeder ve sanatçılara hayattan kopsalar bile tablodan kopmamalarını tavsiye eder (***Beyaz Bayraksız*** (Bez belıh flagov). (Sokolov 2000: 351).

Sosyal tema bütün ürbanist peyzajın yerini alır. Mayakovski'nin zengin içerikli sözü edebi eserlere giremez ve kübist stilin ilkelerine boyun eğer. Ancak söz konusu şiir yapısının elemanları bile, bu şiirlerinde sosyal lirik bir karaktere bürünür, eser fütürist şiir fonksiyonunu içinde barındırırken sanatsal kübist biçemlere de yönelir.

Mayakovski edebiyata her şeyden önce şehir şairi olarak girer. İlk eserleri şehir peyzajını betimleyen resimlerdir, ana konusu ise sosyal konudur. Şehir, şair için çarpıcı toplumsal zıtlıkların görsel bir timsali olan bir cehennem, dev cehennemdir. Şairin şehir peyzajı, şehrin "esiri" olan insanların derin acılarını yansıtan insanı konu alan imgelerdir [***Şehrin Dev Cehennemi*** (Adişe goroda), ***Sokaktan Sokağa*** (İz ulitsı v ulitsu), ***Yine, Ben*** (Yeşö ya)].

Şair şiirlerinde, kapitalist şehrin cehenneminden dolayı acı çeken insanları, insanların kaderinin arkasındaki yalnız şairin trajik acısını konu alır.

...çıkacağım arasından şehrin,

Ruhumu

Mızraklarının üzerine evlerin

Bırakarak tutam tutam...(Sokolov 2000: 352).

Mayakovski'nin dünyasını çevreleyen her şey hareket hâlindedir. "Eşyalar" bir imaj biçiminde tasvir edilir, yaşamaya kendi hayatıyla başlar: şehir yaşamının nesneleri ise sokaklar ve üzerindeki gökyüzüdür. *"Sökülmüş gökyüzü altında eğri meydan, yüzünü*

kanatmış kahvehane sinsice yaklaşıyor, çarpık ağızlı isyan sürüyor." Ancak şairin benzer fantastik tasvirleri fütüristlerin irrasyonel fantastik imgeleriyle hiçbir ortak özelliğe sahip değildir (Sokolov 2000: 360).

Mayakovski, kapitalist şehri sıradan insan için bir tehdit, felaket alanı, yaşama karşı bir tuzak olarak sergiler.

Şairin şehir temasına yönelmesi fütürizmle, şehir sanatıyla ilgilidir. Şehir teması Mayakovski tarafından Ekim Devrimi öncesinde de işlenmektedir (Huppert 2002: 39).

Mayakovski'nin şehri sürekli hareket hâlindedir. Şair, şiirdeki hareketi şöyle ifade eder : *"Pazarların saltanatına taç giydiren bir gürültü"*; *"Kızıl şeytanlar, kulaklarımın dibinde düdüklerini öttürerek, kalktı otomobiller."* Şair sürekli hareketi tasvir edebilmek için şehrin büyük cehennemi tamlamasını yaratır.

Mayakovski'nin şehri, aralıksız bir yığın eşya ve makinedir. Bir peyzajında levhalar, kerpiç yığınları, tramvaylar, tayyareler, fenerler, tren demirleri bir aradadır. Eşyalar şairin şiirlerinde canlanır "*raylarda kızıl sarı biri salınırdı", çan kulelerinin kuğu boyunları tel tuzaklarında eğiliniz."*

Mayakovski'nin şehri kana susamıştır: *Kana susamış vampirler siste çiğnediler lezzetsiz insanları."* bu dizelerde şair ölümü arzular ve şairin metaforlarında sürekli sabit ölüm motifi ortaya çıkar "*Asılan şehrin bulut ilmiklerinde eğri kule boyunları buz bağladı… Kavşak tarafından çarmığa gerilen zabıtalar için tek başıma ağlamaya gidiyorum."*

Bazı dizeler ise "*Araba çarpan bir yaşlı adam gözlüğü arıyordu"*, kalabalık şehri gülünçleştirir. Şair kalabalığa karışmak istese de şehirde şaire yer yoktur, şehir onu anlamaz. Bu onu, bir tek kişinin bile *"çarmığa germeyin onu"* diye bağırmadığı Calvary'e (İsa'nın çarmığa gerildiği tepeye), Petrograd'ın, Moskova'nın, Odesa'nın Kiev'in konferans salonlarına götürür. Ancak kalabalık sadece iki kelime bilmektedir ("namussuz" ve bir de "borş" anlamına gelen bir şey), şair onları dinlemek zorunda değildir ancak durdurmak zorundadır." Bu yüzden kalabalık, Mayakovski'nin ruhunu anlamaz, onlara can vererek kalabalığı eşyalar arasına yerleştirir *"Bitkin düşen şefkatli dudaklarımla tramvayın akıllı suratını binlerce öpücükle kapatacağım."*

Şehir teması Mayakovski'nin yalnızlık temasına da sızmıştır. Şehrin başkahramanı kalabalıktır. Kalabalık korkunçtur, şehir bütün insanlığı mahveder, içinde insana ait arı bir yer yoktur. Şairin erken dönem liriklerinin kahramanı şehirde yalnızdır, kimse onu duymaz, herkes onunla dalga geçer ve onu yargılar [***Keman Biraz da Sinirli*** (Skripka i nemnojko nervno), ***Ben*** (Ya)], ***İndirimli Satış*** (Deşövaya prodaja). Şiirlerinde şair, tek bir kelime, şefkat, insanlık için her şeyini dünyaya vermeye hazır olduğunu söyler.

Şehirde aşka da yer yoktur. İnsanoğlu şehirde kadını sevmese de etini sever. Burada bir yığın bayağı o… ve genel evler vardır. Babylon daima ahlaksızlığın evrensel şehri olarak anılır. Bayağı aşk şehrin nitelikleriyle bağlantılıdır: *"Kadınlar- dumansız bacasız fabrikalar milyonlarca öpücük imal ettiler, her çeşit, büyük, küçük,--tokatlayan dudakların etli manivelaları."*

Mayakovski'nin şehir şiirleri Blok'un Peterburg şiirlerini anımsatacak bir şekilde cehennem olarak tasvir edilen şehir üzerine kuruludur. Eğer Mayakovski'nin tanımlarını Blok ile kıyaslayacak olursak farklılıklar açıkça göze çarpar. Buna ***Gece, sokak, fener, eczane*** (Noç, ulitsa, fonar', apteka,1912) şiirini örnek verebiliriz. Bu şiirinde şair şiir sonundaki anlamsız tekrarları kuvvetlendirir:

Ve tekrar edilir her şey eskiden olduğu gibi

Şiirin başlığı yoktur; tamamıyla şahsi olmayan, hatta akılda hiçbir ikinci tekil şahıs yoktur, hiçbir renk veya hareketsizlik ve boşluk ifadesini onaylayan şiirsel imge yoktur. Bu bakımdan Mayakovski'nin ilk şiirleri keskin karşıtlıklar sergiler. Onlar beklenmedik imgelemlerle, parlak renklerle ve fantastik çarpıklıklarla doludur. Onun bu hevesini Mayakovski'nin resim öğrencisi olarak kurs görmesine ve kübizm ile büyülenmesine bağlayabiliriz ancak iki şair arasında teknik farklılıklar vardır. Blok şiirlerinde sürekli tekrarlardan kaçınır şiirinin yapısında bile güçsüzlük duygusu yansır. Mayakovski'de Blok'daki gibi aciz bir korku yoktur; aksine şehrin kurbanlarına karşı öfke ve derin bir acıma duygusu göze çarpar. Mayakovski, okuyucuları dizelere katılmaya zorlamak için şiirlerinde coşkulu imgelemler kullanır.

Başlıklarında bile sık sık meydan okuma görülür: ***Ya siz yapabilir miydiniz?, Alınız!, Size!*** (A vıy mogli bı? Nate! Vam!) Diğer bir deyişle Mayakovski şehir için bir şeyler yapmak için kendini mecbur hisseder, şehrin konturlarını değiştirir ve renklerini abartır. Bu imgelemsel değişim bir çeşit sempatik bir büyüdür; belki de bu yolla şehir fiziksel olarak değişime uğrayacaktır (Thomson 1970: 186,187).

Fütürizmin temsilcisi olan Mayakovski'nin şehir şiirlerinde görülen bu meydan okuma İtalyan şair ve Fütürizmin kurucusu olan Flippo Tommaso Marinetti'nin 1909 yılında hazırlamış olduğu fütürizmin birdirgesinden kaynaklanır:

...Haydi kazmaları, baltaları ve çekiçleri alın ve yıkın saygıdeğer kentleri! (Şimşek 2009: 12).

Ondaki bu tuhaf meydan okuma eğilimi ve bir şeylerin konturunu değiştirme ihtiyacı Mayakovski'nin şiirin konusunda bir Mesih ve kurtarıcı olarak rol almasına sebep olur [***Yine de*** (A vse taki, 1914)]. Burada, şehirde yaşanan acı ve hastalıkların korkunç tablosunu verir; ancak sadece onun hakkında bir şeyler yapılmalı gibi şeyler söylemek onu mutlu etmez; o, aslında şehir için bir şeyler yapmaya çalışır. Kendini o… ve frengililerle özdeşleştirir ve masumca onların suç ve ıstıraplarını üstlenir. Onlar, onu kollarından tutar, sonunda Tanrı Mayakovski'nin kurbanına dokunur ve onun hissizliğini canlandırır. Ancak ilginçtir ki şiirlerindeki zaman ardışıklığı, süreci aydınlatır. Hepsinde 5 dize vardır: şair, ilk ikisinde ölüme, şehre seslenir.

Sokak çöktü… Bahçeler pervasızca bozuldu…

Çıktım meydana… (Thomson 1970: 186,187).

Şehir şiirlerinde Mayakovski sıradan bir tasvir dili kullanır: "*Gökyüzüne ise birbirine yapışık dudaklar taştan emzikler sapladılar"… "yüksek evler ve alçak Peterburg gökyüzüne."* Şehrin tasvirindeki ana renkler pas rengi, duman rengi, siyah ve kan kırmızısıdır.

Mayakovski şiirlerinde çağrılarda bulunur: *" Bırakın şehri, aptal insanlar!"* Şehrin trajedisini canlandırır: *"Sokakların örümcek ağındaki şehir"*- işte Vladimir Mayakovski'nin trajedisinin dekoru böyledir.

Ekim Devrimi öncesinde Mayakovski'nin sanatında şehir dört özellik *taşır "kahrolsun", "kahrolsun aşkınız!", "kahrolsun dininiz!", "Kahrolsun sanatınız!", "Kahrolsun dizeniz!"* Ancak köhneleşen antik şehrin tasvirinde Blok ve Dostoyevski'de olduğu gibi Peterburg'un (ahlâksızlığın şehri, boğucu, kapitalizmin, acımasızlığın ve maddenin şehri) birçok geleneksel teması işlenir. Mayakovski, ***Son Peterburg Masalı*** (Posledn'aya Peterburgskaya Skazka) şiirinde ilk kez bir anıtı canlandırır fakat kalabalık

onu canlanan Peterburg'dan sürer ve Peterburg kendi içerisinde bir mahpus olarak ortaya çıkar.

Devrim, antik şehri mahveder *"Su altı kayığıyla tahrip edilen Peterburg'un dibine gittim". "Biz ikinci su taşkınıyla şehrin dünyalarını yıkıyoruz"* diyerek Mayakovski, ***Marşımız*** (Naş marş) şirinde antik dünyanın ölümünü ilan eder "*Biz ikinci Nuh taşkınlarıyla dünya şehirlerini yıkacağız."*

Antik şehir kendisi hakkında fiziksel ve ruhsal şartları hakkında bilgiler verir. Onun içinde küçük burjuvalar, Kuznetskiy Köprüsü'ne gelen geniş paçalı pantolon giyen seyirciler, bürokratlar ve külhanbeyleri vardır. Şehir devrim sonrasında içerisinde birçok kusur barındırır, bu yüzden şair satire yönelir ***[Sokaklar ve ara sokaklar arasındaki gezintilerim*** (Moi progulki skvoz ulitsı i pereulki)].

Ele almış olduğum çalışmadan da anlaşılacağı üzere şehir teması Rus edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Gümüş çağı şairleri, dönemin edebiyat akımlarında olduğu gibi şehir temasında da Fransız edebiyatı yazar ve şairlerinden etkilenmiştir. Nekrasov'dan etkilenen Bryusov sembolizm akımının öncüsü olduğu gibi Gümüş Çağı'nda şehir temasının öncüsü olmuştur. Blok ve Mayakovski'nin şehir temasını ele alan şiirlerinde Bryusov etkisi görülür.

NOTLAR

1 Dekadan terimi düşüş anlamına gelen Fransızca *decadence*, Latince *decadentia* kelimelerinden türer ve önceleri tarih biliminde düşüş dönemi için kullanılır. Sonraları daha da yaygınlaşarak sanat ve edebiyat alanında da aynı anlamda kullanılmaya başlar.

XIX. yy'ın 80-90'lı yıllarında önce Fransa'da, sonra da diğer Avrupa ülkelerinde edebiyat ve sanatta gerçekçiliğe karşı olanlar kendilerini 'dekadan' olarak adlandırmaya başlarlar. Dekadanlık onlara göre, bizi kapsayan dünyadan estetik hoşnutsuzluk anlamındadır. Kendilerini büyük kültürün mirasçıları olarak gören bu sanatçılar, düşüşün acılarını derinden yaşayarak karamsarlığa kapılırlar. Fransız yazarı J. K. Huysmans'ın (1848-1907) **Arebours** 3 adlı Sembolistlerin İncil'i sayılan romanında geniş şekilde dekadan dünya görüşünün anlatımı verilir. (Üçgül 2002: 241)

2 Gümüş Çağ: Şair ve eleştirmen Nikolay Otsup Paris'te 1933 yılında 7-8 sayılı ***Sayılar*** [Çisla) adlı Rus dergisinde makalesini yayımlar. Makalede, Puşkin dönemini Altın Çağ kabul eden Otsup XIX. ve XX. yüzyıl sınırını güç ve enerji bakımından Batı'ya neredeyse hiç benzemeyen bol şaşırtıcı oluşumlara dayanarak Gümüş Çağı adını verir.

Buna Rus göçmen düşünür, edebiyat bilimci Georgiy Meyer'in Gümüş Çağın iki yüzü üzerine söylediği Rusya'da doğan kelimenin derinliği ve güzelliğiyle öne çıkan sanat dönemi aynı zamanda da bütün Rusya'nın çöküş tehdidi altındaki dönem olarak altını çizdiği notunu da eklemek gerekir. Sanat uzmanı ve şair ayrıca ünlü Apollon dergisinin editörü Sergey Makovskiy, Otsup'un sade ve etkili tarzını destekler, Makovskiy'in bütün makale çalışmalarında filozof N. A. Berdyayev'in görüşüne dayanan "Parnastaki Gümüş Çağ" ifadesi geçer. Gümüş Çağ, Rus edebiyatında Rus şiirinin Fet, Nekrasov, Maykov, Polonski ve diğer onlara yaşça yakın şairlerin faaliyet gösterdiği XIX. yüzyıl olarak bilinse de; aslında N. Otsup'un tanımladığı kültürel kronolojik anlamını taşır. Fakat ne Otsup ne de Berdyayev ilk değildir. Otsup'a kadar bu ifadeyi öncelikle edebiyatçı 1920'li yıllarda R. V. İvanov- Razumnik daha sonraları ise şair ve anı yazarı V. A. Pyast kullanır.

Anna Ahmatova'nın ***Kahramansız Şiirler. Üç Parçalı Tablo*** [Poemıy bez geroya: Triptıh (1940-1962) şiirinin "*Ve gümüş ay parlayarak /Gümüş ay üzerinde dondu*," dizeleri bu ifadenin kullanımında özel bir öneme sahiptir. "*Yaklaştı takvimsel değil/ Gerçek Yirminci Yüzyıl"* dizeleri ise bizi sanatın yüzyılına götürür. Gümüş çağ özel bir heyecan, işaret sembol bir ay; aslında ay değil onun ışığı, ebedi yeterince anlaşılamamış hayatın gizeminin, kararsızlığının timsali gümüş, ay ışığıdır. (Dmitrenko 2010: 7,8)

3 Egofütürizm 1911 yılında Severyanin, İgnatyev, Olimpov ve diğer şairlerden oluşan fütürizm çerçevesinde faaliyet gösteren edebi bir eğilimdir. (Smirnova 2005: 26)

4 Kübofütürizm fütürizmin kendi içinde ayrıldığı en önemli gruplardan biridir. 1910 yılında V. V. Hlebnikov, V. V. Kamenski, A. Ye. Kruçyonıh, D. ve İ. Burlyuk kardeşler, Ye Guro ve B. Livşits'in katıldığı Moskova'daki "Gileya" adlı gruptur. Kübofütüristler kendileri için batı dillerinden geçen "fütürist" sözcüğü yerine "budetliyane (gelecekçiler) sözcüğünü kullanmayı yeğlerler. Kübofütüristler özgün kuramlar geliştirerek öncelikle sözcüğün bağımsız olması gerektiğini savunur, "salt sözcük" (slovo kak takogo) kuramıyla sözcüğünün biçiminin anlamından daha önemli olduğunu belirtirler.(Parer 2004: 42)

5 Eshatolizm (Yunanca sonuncu) dünyanın ve insanın nihai kaderini konu alan dinî bir akımdır. Gelecekte insanı ve insanlığı ne bekliyor? Dünyanın sonu geldi mi? Ölümden sonra hayat var mı? Gelecek güzel mi olacak? Sorularına cevap arar. Eshatolik düşünceyi benimseyenler dünyanın sonunun geleceğine ve Mesih'in gelip insanları kurtaracağına inanır.

* Çalışmadaki şiirlerin birçoğu tarafımdan çevrilmiştir.

KAYNAKLAR

BLOK Aleksandr: (1998). *Seçilmiş Şiirler,* Ankara, Öteki Matbaası

BLOK Aleksandr: (1957). Gorod moy, Leningrad, Lenizdat

BLOK Aleksandr: (1980). *Stihotvoreniya i Poemı*, Kazan', Tatarskoye knijnoye izdatelstvo

BLOK Aleksandr: (1968). *Stihotvoreniya i Poemı*, Moskva, Hudojestvennoye literatura

BRYUSOV Valeriy: (1961). *Kon' bled: Stihotvoreniya i poemıy*, C. II, Leningrad, Bol'şaya seriya,

BRYUSOV Valeriy: (1973). Sobraniye soçineniya v 7-mi tomah, Moskva, Hudojestvennaya literatura

COXE B. Tench: (2004). Valery Bryusov and the Construction of Urban Forms, Columbia University Slavic Department

ÇEKER Alper: (2010). *Rus Avangard Manifestoları,* İstanbul, Altıkırkbeş Yayın

DMİTRENKO, S. : (2010). *Serebryannıy Vek Russkogo Poezii*, İzdatelstvo Eksmo, Moskva,

HUPPERT Hugo (2002). *Mayakovski: Yaşamı, Şiirleri ve Felsefesi*, İstanbul, Çiviyazıları Yayınevi

MAYAKOVSKİ Vladimir: (1999). *Dinleyin*, İstanbul, İyi Şeyler Yayıncılık Limited Şirketi

MİNTS, Z. G.: (2004). *Blok i Russkiy Simvolizm:Poetika Russkogo Simvolizma*, St. Petersburg, İskusstvo-SPB

MİZİEV Kanşaubiy, NECDET Ahmet: (2004). *Rus Şiirinin Gümüş Çağı*, İstanbul, Papirüs Yayımları

MOÇULKSKİY K.: (1997). *Aleksandr Blok, Andrey Belıy, Valeriy Bryusov*, Moskva, Respublika

ÖZKAYA Tüten: (1990). "Rus Edebiyatında Sembolizm," A.Ü.D.T.C.F. Dergisi, ci1t:XXXIII, sayı:1-2, Ankara, s.411-425

PARER M. Özlem: (2004). *Rus Biçimciliği ve Şklovski*, Ankara, T.C. Kültür ve Turizm Yayınları

PORTER Robert: (1999). The City in Russian Literature: Images Past and Present: The Modern Language Review, Vol. 94, No. 2, pp. 476-485,Bristol, Modern Humanities Research Association

SMİRNOVA, L. A. : (2005). *Russkaya literatura XX veka*, Moskva, İzdatelstvo Prosveşeniye

SOKOLOV, A. G.: (2000). *İstoriya russkoy literaturıy kontsa XIX-naçala XX veka*, Moskva, Vısşaya şkola

ŞİMŞEK Aydın: (2009). *Hızın ve Devrimin Sanatı Fütürizm*, Ankara, Kanguru Yayınları

ŞKOLOVSKİ Viktor, S. Vladimirov, D. Moldavski: (t.y.). *Mayakovski*, İstanbul, Düşün Yayıncılık

THOMSON R.D.B.: (1970). Mayakovsky and His Time Imagery, The Slavonic and East European Review, Vol. 48, No. 111, the Modern Humanities Research Association and University College London

ÜÇGÜL Sevinç: (2002). "Rusya'da İlk Dekadan Görüşlü Okul: Rus Sembolizmi," E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Kayseri, Sayı.13

http://www.litra.ru/critique/get/crid/00588831225993351178/ (18.06.2012)

http://knowledge.allbest.ru/literature/3c0b65635b3ad68a4d53b89421316c37_0.html festival.1september.ru /articles/551057 (23.06.2012)

http://www.litra.ru/composition/get/coid/00039001184864074876/woid/00082501184 773069805/ (25.06.2012)

MİNTS, Z. G.: (2004). *Blok i Russkiy Simvolizm:Poetika Russkogo Simvolizma*, St. Petersburg, İskusstvo-SPB

MİZİEV Kanşaubiy, NECDET Ahmet: (2004). *Rus Şiirinin Gümüş Çağı*, İstanbul, Papirüs Yayımları

MOÇULKSKİY K.: (1997). *Aleksandr Blok, Andrey Belıy, Valeriy Bryusov*, Moskva, Respublika

ÖZKAYA Tüten: (1990). "Rus Edebiyatında Sembolizm," A.Ü.D.T.C.F. Dergisi, ci1t:XXXIII, sayı:1-2, Ankara, s.411-425

PARER M. Özlem: (2004). *Rus Biçimciliği ve Şklovski*, Ankara, T.C. Kültür ve Turizm Yayınları

PORTER Robert: (1999). The City in Russian Literature: Images Past and Present: The Modern Language Review, Vol. 94, No. 2, pp. 476-485,Bristol, Modern Humanities Research Association

SMİRNOVA, L. A. : (2005). *Russkaya literatura XX veka*, Moskva, İzdatelstvo Prosveşeniye

SOKOLOV, A. G.: (2000). *İstoriya russkoy literaturıy kontsa XIX-naçala XX veka*, Moskva, Vısşaya şkola

ŞİMŞEK Aydın: (2009). *Hızın ve Devrimin Sanatı Fütürizm*, Ankara, Kanguru Yayınları

ŞKOLOVSKİ Viktor, S. Vladimirov, D. Moldavski: (t.y.). *Mayakovski*, İstanbul, Düşün Yayıncılık

THOMSON R.D.B.: (1970). Mayakovsky and His Time Imagery, The Slavonic and East European Review, Vol. 48, No. 111, the Modern Humanities Research Association and University College London

ÜÇGÜL Sevinç: (2002). "Rusya'da İlk Dekadan Görüşlü Okul: Rus Sembolizmi," E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Kayseri, Sayı.13

http://www.litra.ru/critique/get/crid/00588831225993351178/ (18.06.2012)

http://knowledge.allbest.ru/literature/3c0b65635b3ad68a4d53b89421316c37_0.html festival.1september.ru /articles/551057 (23.06.2012)

http://www.litra.ru/composition/get/coid/00039001184864074876/woid/00082501184773069805/ (25.06.2012)